

Första Sparbanken och Nordbanken, Gotabanken och Föreningsbanken

Nästan precis ett år senare kom beskedet att Första Sparbanken drabbats av betydande kreditförluster, till stor del orsakade av fastighetsutlåning eller annan utlåning med fastigheter som pantsäkerhet.

Redan på ett tidigt stadium stod det klart att banken inte uppfyllde det lagstadgade kapitaltäckningskravet på 8 procent. Därmed måste banken antingen inom kort tid få en kapitalpåfyllnad eller gå i likvidation. Första Sparbanken var en betydande aktör på den svenska marknaden - den överlägset största sparbanken och den totalt sett sjunde största banken i Sverige med en balansomslutning på ca 60 miljarder kronor. Liksom andra sparbanker ägdes Första Sparbanken av en stiftelse vars kapital fränsett vissa ursprungliga tillskott kom från ackumulerade vinster.

Eftersom Sparbankernas Bank var villig att även i den uppkomna situationen svara för likviditetstillförseln till Första Sparbanken bedömde Riksbanken att det inte fanns behov av extraordinärt likviditetsstöd från dess sida.

Finansdepartementet lämnade däremot en lånegaranti till sparbankens ägarstiftelse för att denna snabbt skulle kunna skaffa det kapital som erfordrades för att banken på nytt skulle uppfylla kapitalkravet. Lånegarantin omfattade 3,8 miljarder kronor. De medel som stiftelsen lånade upp på marknaden omvandlades till ett efterställt villkorlån, vilket enligt kapitaltäckningsreglerna får räknas som eget kapital.

Varken Finansdepartementet, Riksbanken eller Finansinspektionen bedömde vid den tidpunkten att Första Sparbankens problem utgjorde en del i en systemkris, vilket förklarar lösningens ad hoc-karaktär.

Att Finansdepartementet lämnade en lånegaranti berodde på att sparbankens ägandeform, en stiftelse, försvårade möjligheten att på kort tid skaffa kapitaltillskott. Finansdepartementet strävade också efter att lösa sparbankens problem så långt som möjligt inom den finansiella sektorn, d v s genom hjälp av ägare eller "närstående".

Under hösten 1991 noterade även Nordbanken stora kreditförluster och ett behov av kapitalpåfyllnad för att klara 8 procent-gränsen. Eftersom Nordbanken ägdes till drygt 70 procent av staten var problemet i första hand en fråga för staten såsom ägare.

Staten garanterade därför en nyemission på 5,2 miljarder kronor och tecknade själv 4,2 av dessa. Dess ägarandel ökade därmed till 77 procent.

Under våren 1992 återkom problemen såväl i Första Sparbanken som i Nordbanken. Nya stora kreditförluster påvisades och kapitaltäckningen föll åter under 8 procent.

Regeringen lämnade ett nytt borgensåtagande på 4,2 miljarder kr till den ägande sparbanksstiftelsen och omvandlade den tidigare lånegarantin på 3,8 miljarder kronor till ett lån på gynnsamma villkor. Som säkerhet tog staten 70 procent av sparbanksstiftelsernas aktier i pant. En viktig del i lösningen var att Första Sparbanken fusionerades in i Sparbanken Sverige, som då var under bildande.

I Nordbanken-fallet gav riksdagen regeringen ett bemyndigande att använda upp till 20 miljarder kronor för en omfattande omstrukturering av banken. Av detta belopp användes 2 miljarder för att köpa ut de privata aktieägarna ur banken.

Regeringen gjorde nämligen bedömningen att omstruktureringsarbetet skulle underlättas och påskyndas om banken bara hade en ägare. Den finansiella rekonstruktionen av Nordbanken genomfördes under sommaren

och hösten 1992. Det stod snart klart att det samlade kapitalbehovet väsentligt skulle överstiga 20 miljarder kronor. BI a gavs Nordbanken ett aktieägartillskott på 10 miljarder kronor för reserveringar av befarade kreditförluster.

Dessutom delades banken upp så att merparten av de nödlidande engagemangen fördes över till separat bolag, Securum. Till Securum överfördes tillgångar som ursprungligen värderats till 67 miljarder kronor, motsvarande ca 1/4 av Nordbankens kreditstock vid denna tidpunkt. Securum var från början ett dotterbolag till Nordbanken, men övertogs den 1 januari 1993 av staten. Securum försågs av staten med ett eget kapital på 24 miljarder kronor och med garantier på 10 miljarder kronor för att kunna ta upp lån.

I april 1992 uppstod även problem i Gota AB, moderbolaget till Gota Bank. Gota AB ägdes till största delen av försäkringsbolaget Trygg Hansa SPP Holding, som redan tidigare tvingats gå in med kapitaltillskott för att hålla kapitaltäckningen över 8-procentsstrecket. Tryggs ägare meddelade nu att de inte var beredda att skjuta till mer än 1,5 miljarder kronor vid en kommande nyemission även om behovet skulle visa sig vara större. Detta uttalande ledde naturligtvis till viss oro på marknaderna även om det senare dementerades.

När Gota AB, moderbolaget till Gotabanken, gick i konkurs den 9 september gick därför Finansdepartementet omedelbart ut med beskedet att regeringen garanterade att inga motparter till Gotabanken skulle lida några förluster. Undantag gjordes för aktieägare och ägare av vissa aktieliknande finansieringsinstrument.

Denna garanti utvidgades den 24 september när regeringen meddelade att den i en proposition till höstriktsdagen ämnade föreslå en allmän, statlig garanti för samtliga svenskägda banker samt några namngivna kreditinstitut med statlig anknytning.

Vi har i början av denna artikel redogjort för hur situationen gradvis förvärrades och hur statens ingripanden blev alltmer långtgående. Nordbanken och Första Sparbanken är exempel på detta. I båda fallen tvingades staten återkomma efter bara några månader och komplettera tidigare stödåtgärder eftersom dessa visat sig helt otillräckliga.

Detta var förstås inte avsikten när stödet gavs första gången.

Situationen berodde delvis på otillräcklig information om kreditförlusternas faktiska storlek. Genomgången av kreditportföljerna var inte lika grundlig och framåtpekande som de som senare gjordes i samband med Bankstödsnämndens handläggning. En tillkommande förklaring är att konjunkturutvecklingen, och i synnerhet fastighetsvärdena, försvagades ytterligare under mellanperioden.

Det är också intressant att se hur åtgärderna blir mera "sofistiskerade". Staten tog lärdom av sina vunna erfarenheten. I de tidiga situationerna var staten mer "generös" mot stödbankernas aktieägare. Exempelvis erhöll Första Sparbankens stiftelseägare ett lån med ränta som låg under marknadsräntan.

Vidare köptes Nordbankens privata aktieägare ut till ett pris som gav dem full kompensation för det pris de tecknat aktierna till vid en nyemission inte så lång tid innan.

I Sparbanksfallet kan generositeten förklaras med att staten slapp att ta på sig ytterligare risker i och med att Sparbanken Sverige medgav att Första Sparbanken fick fusioneras in i den större bankgruppen.

I Nordbanksfallet finns flera skäl. Dels det tidigare angivna praktiska, att rkonstruktionsåtgärderna underlättades av att banken hade endast en ägare. [Dels det faktum att privata aktieköpare endast en kort tid](#)

tidigare förmått att teckna aktier vid nyemissionen. Det fanns en risk att dessa personer skulle starta rättsliga processer och därmed fördröja omstruktureringen, om de drabbades av ekonomiska förluster vid statens återköp av aktierna.

Aktieägarna skulle kunna tänkas åberopa argumentet att de vid nyemissionen inte blivit upplysta av majoritetsägaren, staten, om de stora potentiella kreditförlusterna i banken.

Även om staten inte känt till riskerna kunde åberopas att den inte hade gjort tillräckligt noggranna undersökningar av tillståndet i banken. För att undanröja risken för en dylik fördröjande process återköpte staten aktierna till emissionskursen.

När det gäller Gotabanken följde staten helt de då uppställda principerna. (Dessa hade inte formulerats när Första Sparbanken och Nordbanken skulle räddas). Ägarna av banken erhöll ingen som helst ersättning för sina aktier, eftersom banken inte ansågs ha något positivt värde. Detta bekräftades senare av ett utslag i en skiljedomstol.

Det i tiden sista stödet som Bankstödsnämnden lämnade gavs till Föreningsbanken, den s k kapitaltäckningsgarantin. Denna var helt utformad för att öka de hittillsvarande ägarnas incitament att minimera utnyttjandet av bankstödet och att öka statens möjligheter att tillgodogöra sig eventuella ökning av aktievärdet om banken på nytt skulle komma att ge aktieutdelning.

Om kapitaltäckningen understeg nio procent föll garantin ut och staten köpte då kumulativa preferensaktier i banken, vilka avkastade marknadsränta. Dessa aktier kunde återköpas av övriga aktieägare före år 1998. Skulle så inte ske omvandlades aktierna till röststarka A-aktier varigenom en stor del av kontrollen av banken övergick till staten.

Med denna uppläggning av bankstödet utnyttjades statens stöd inte förrän det var nödvändigt. Om det hade utnyttjats - vilket i praktiken inte blev fallet - hade staten en stark position i att bli återbetalad eller att få delta i en eventuell värdeuppgång.

I efterhand är det intressant att se hur myndigheterna (vi räknar här även in Riksbanken med dess möjlighet att ge likviditetsstöd) tillämpat olika former av åtgärder beroende på bedömningen av graden av krissituation.

Finansbolagen ansågs inte behöva någon form av stöd under sina finansieringproblem år 1990.

Därefter följde ett antal bankproblem som sköttes på ad hoc-basis. När det hösten 1992 stod helt klart att den finansiella försvagningen lett till en systemkris ingrep myndigheterna snabbt och med full styrka och svarade både för likviditetsstöd och solveusstärkande åtgärder (respektive bankavveckling där så var lämpligt).

Med den information myndigheterna hade vid respektive tidpunkt var deras reaktion rimlig, även sett i efterhand.

Wohlin-krisen

[Home](#)